

Den skapande förstörelsen och kapitalismens framtid

BENNY CARLSON OCH
NEELAMBAR HATTI

RECENSION

Philippe Aghion,
Céline Antonin och
Simon Bunel: *The
Power of Creative
Destruction: Economic
Upheaval and the
Wealth of Nations*, The
Belknap Press of Har-
vard University Press,
2021, 389 sidor, ISBN
978-0-674-97116-5.

Tänk dig att du befinner dig i ett hyfsat bildat sällskap som under eller efter en bättre middag med tillhörande drycker vill lösa världens problem. Vilka frågor kan tänkas komma upp? Sannolikt några av följande: Innebär automatisering att jobben försvinner? Är konkurrens bra eller dåligt? Måste teknisk utveckling leda till ökad ojämlikhet? Går utvecklingen på lång sikt mot stagnation? Divergerar eller konvergerar rika och fattiga länder? Måste ett land industrialiseras för att utvecklas? Kan gröna innovationer rädda miljön? Hur påverkar ekonomisk omvandling människors hälsa? Är globalisering bra eller dåligt? Hur ska staten agera för att stödja utvecklingens pionjärer och efterslänrare? Hur bör balansen mellan stat, marknad och civilt samhälle se ut? Alla frågorna kan naturligtvis inte avhandlas över en middag. Och hittills har man knappast heller kunnat föreställa sig att de kan avhandlas på ett seriöst sätt i en enda bok. Men nu har det hänt. De franska ekonomerna Philippe Aghion, Céline Antonin och Simon Bunel (med Collège de France som minsta gemensamma institutionella nämnare) har, försedda med starka schumpeterianska glasögon, granskat de flesta av vår tids ekonomiska ödesfrågor i *The Power of Creative Destruction*. Boken är inte bara en källa till inspirerade middagskonversationer utan också – och fastmer – lämplig som lärobok, förslagsvis i kurser i nationalekonomi, ekonomisk historia och teknikhistoria mot slutet av en kandidatutbildning eller på masternivå. Den är informationstät och rykande aktuell och erbjuder

der omkring 160 figurer och diagram att begrunda.

Författarna inleder (s 1) med följande mening: ”Denna bok är en inbjudan till en resa: en resa genom den ekonomiska historien, mera specifikt en resa för att utforska den ekonomiska tillväxtens gåtor genom den skapande förstörelsens lins”. Den skapande förstörelsens paradigm, etablerad av Joseph Schumpeter, sammanfattas i tre punkter: 1. Innovation och kunskaps-spridning är centrala i tillväxtprocessen. 2. Innovation vilar på incitament och skydd av äganderätter. 3. Nya innovationer gör gamla innovationer föråldrade; den kreativa förstörelsen innebär en ständig kamp mellan gammalt och nytt. Schumpeter själv var pessimistisk om att denna kamp kunde fortgå eftersom de potentiella förlorarna skulle försöka hålla innovativa nykomlingar borta och eftersom de kapitalistiska samhällena genom att göda sina fiender skulle glida över i socialism.

Aghion, Antonin och Bunel går i 15 kapitel igenom de flesta tänkbara aspekterna av innovationernas och den kreativa förstörelsens historiska, nutida och tänkbara framtida förlopp. De börjar med Angus Maddisons tusenåriga nationalräkenskapsserier, desarmeringen av den malthusianska fällan och länder som taxar ut för industriell *take-off*. Här formuleras återigen grundläggande teser inom den skapande förstörelsens paradigm: innovationer är kumulativa (uppfinnarna börjar inte från *scratch* utan ”står på gigantens skuldror”, s 34) och beroende av dels institutioner som skyddar äganderätter, dels konkurrens som släpper in nya aktörer på marknaden.

Att ge rättvisa åt innehållet i 15 kapitel låter sig inte göras utan vi får begränsa oss till vissa frågor och skrapa på ytan. Man kan emellertid konstatera att författarna gör bruk av såväl klassiska modeller, lagar och begrepp – Baumols

*Benny Carlson och
Neelambar Hatti* är
professorer emeriti i
ekonomisk historia
vid Ekonomihögskolan,
Lunds universitet.

sjukdom, Engels lag, Kaldorfakta, Kuznetskurvan, Lafferkurvan, Lernerindex, relativ efterblivenhet, spårbundenhet etc – som en lång rad nya studier som har med innovationer och ekonomisk tillväxt att göra. Det är rentav förbluffande att författarna kan redovisa så många studier från 2020 med tanke på att deras bok publicerades på franska just 2020. Därefter måste översättaren, Jodie Cohen-Tanugi, ha arbetat dag som natt med tanke på att en engelskspråkig upplaga kunde komma av trycket redan våren 2021.

Skydd för äganderätter och konkurrens är alltså förutsättningar för att innovationer ska lanseras och utlösa skapande förstörelse. ”Detta är historien om moroten och piskan. Att skydda IP [*intellectual property rights*] gör moroten större, ökad konkurrens gör piskan hårdare” (s 63). Kapitalismen måste följaktligen regleras med lagar om patentskydd och konkurrens. Men konkurrensen drabbar inte alla företag lika. Aghion & Co gör en liknelse med en skolklass som består av studenter med såväl goda som dåliga betyg. En dag kommer en ny och mycket duktig student till klassen. Vad händer? Jo, de framgångsrika studenterna pluggar hårdare för att behålla sina betyg medan de svaga studenterna förmodligen resignerar när det blir än svårare att förbättra betygen. Likadant med företagen: en nykomling som skärper konkurrensen får företag vid den teknologiska fronten att innovera för att behålla sin position medan företag långt ifrån fronten hamnar än mer i bakvattnet. Samma princip kan appliceras på hela länder.

Sambanden mellan innovationer, skapande förstörelse och ekonomisk ojämlikhet är hett omtvistade, inte minst tack vare en av Philippe Aghions mångomtalade franska ekonomkollegor. Enligt det schumpeterianska paradigmet borde innovationer leda till ökad ojämlikhet i inkomstpyrami-

dens topp: ”Ju mer innovativt ett land eller en region är, desto större bör den översta procentens andel av inkomsten vara [...]” (s 81). Men samtidigt är innovationer en källa till social rörlighet och behöver inte alls öka den allmänna ojämlikheten. De nordiska länderna är innovativa och har den lägsta inkomstojämlikheten i kombination med den högsta sociala rörligheten bland avancerade industriländer. Men hur ska man ställa sig till den rikaste procenten? Det gäller å ena sidan att inte avskräcka innovatörer och därmed bromsa den sociala rörligheten, å andra sidan att hantera de etablerade aktörer (tidigare innovatörer) som investerar i lobbyverksamhet för att hindra nykomlingar från att minska deras vinstmarginaler. Aghion & Co framhåller den svenska skattereformen från 1991 som ett lyckat exempel på en reform som ökat tillväxten utan att allvarligt öka ojämlikheten. Skatter dämpar innovationsviljan men samtidigt behöver staten intäkter för att skapa förutsättningar för innovationer genom investeringar i utbildning och forskning, hälsovård och infrastruktur. Finland lyfts fram som föredöme på utbildningens område.

Så länge det funnits nationalekonomer har det funnits utvecklingsoptimister och stagnationspessimister. Finns det skäl att misströsta om innovationsförmågan och tillväxten på längre sikt? Författarna konstaterar att produktivtetsutvecklingen på senare år varit svag. De menar att det till en del handlar om mätproblem. BNP-mätningar fångar inte kvalitetsförbättringar som att smarta telefoner innehåller en mängd funktioner (och därmed har ersatt en mängd produkter): gps, kamera, väckarklocka, miniräknare, diktafon etc. Men det handlar också om att ledande företag (gårdagens innovatörer, ”superstars”) blivit bättre på att försvara sig och avskräcka andra företag från att innovera. Resonemangen om etablerade stor-

företags lobbyverksamhet och politiska kontaktnät ligger nära Mancur Olsons begrepp förkalkning (skleros) utan att det nämns.

Är industrialisering en nödvändig fas i den ekonomiska utvecklingen? Det finns flera fördelar med industrialisering som talar för det: teknologiska externaliteter, uppbyggnad av expertkunskap, export som tillväxtmotor, institutionell utveckling, urbanisering. Men balansen i utvecklingen av industri- och tjänstesektorerna skiftar mellan olika länder, inte minst satsar Kina helhjärtat och statsdirigerat på industrialisering medan Indiens utveckling vilar mer på tjänstproduktion.

Miljöfrågan blir allt hetare i takt med den globala uppvärmningen. Här har författarna (s 175) svaret redo: ”Precis som i fallet med den malthusianska fällan kan svaret summeras i ett enda ord: innovation.” Det innebär inte att innoverandet utan vidare kan lämnas åt företagen. De är ofta spårbundna och behöver initialt växlas in på nya banor med hjälp av koldioxidskatter och subventionering av grön teknik. Därefter måste dessa nya teknologier spridas från utvecklade till mindre utvecklade länder samtidigt som koldioxidtullar vid behov används för att motverka uppkomsten av ”föreningssparadis”.

I ett kapitel försöker författarna glänta på locket till innovationens svarta låda och bedöma arvets och miljöns betydelse för sannolikheten att någon ska bli uppfinnare och få ett patent registrerat. Arvet mäts med föräldrarnas inkomst, förmågan med uppfinnarnas skolresultat i matematik. Slutsatsen blir att miljön betyder mest. Det betyder i sin tur att många intelligenta individer på grund av sin sociala hemmiljö aldrig blir innovatörer: ”skillnader i familj[ebakgrund] gör att vi förlorar många Einstein” (s 202). Här är en kritisk kommentar befogad. Författarna verkar inte bekymra sig om den grund-

läggande skillnaden mellan uppfinnaren och innovatören (den som sjesätter uppfinningen) och de använder sällan ordet entreprenör.

Den skapande förstörelsens inverkan på människors hälsa och lycka följer förutsägbara mönster: å ena sidan erbjuder skapandets frukter ökad förväntad livslängd, å andra sidan leder förstörelsens oro i värsta fall till självmord och drogmissbruk. Om Sverige är bäst när det gäller att hantera innovationer och jämlikhet så är Danmark enligt författarna bäst i klassen på att hantera förstörelsen genom sitt *flexicurity*-system som gör att det inte är hela världen att bli arbetslös; de talar rentav (s 221) om ”det danska miraklet”.

Globaliseringen är och har alltid varit omstridd. Inte minst har ett par av dess svaga länkar – värdekedjorna och leveranser *just in time* – uppmärksamats i samband med coronapandemin. Författarna konstaterar att den kinesiska importchocken haft betydande effekt på sysselsättning och löner i USA men rekommenderar innovationer och inte tullar som motmedel; tullar skyddar bara företag som ligger långt från teknikfronten.

Ett par kapitel om investerings- och försäkringsstaten och om ”den gyllene triangeln” (stat, marknad, civilsamhälle) innehåller knappast några överraskande idéer eller observationer. (Författarna presenterar bl a en figur som i princip är densamma som på svensk boten lanserats av Berggren och Trägårdh 2006.) Innovationer förklaras föga förvånande vara beroende av demokrati eftersom etablissemangen har mindre makt och korruptionen är mindre utbredd i demokratier. Självklart (dock inte bland ultraliberaler) bör den exekutiva makten kunna utövas med kraft i händelse av krig eller kris (som t ex en pandemi) men vara begränsad i normala tider.

Till skillnad från Schumpeter är Ag-

hion & Co ganska optimistiska om den skapande förstörelsens och kapitalismens framtid. Förstörelsen – omvandlingens negativa sida – är visserligen inte vacker. Men vad skulle alternativet vara? ”Stoppa världen – jag vill stiga av” går kanske hem som musikal men knappast som global framtidsstrategi. Författarna söker sig (s 314) mot den gyllene medelvägen mellan ”gosande” kapitalism och mördande konkurrenskapitalism (*cuddle* och *cutthroat capitalism*), där den förre förser sina medborgare med större jämlikhet och trygghet samtidigt som dess tillväxt ytterst hänger på tillväxten i den senare, ”som, kan sägas, arbetar för den övriga världens gagn”.

Vad som behövs är alltså en vital skapande förstörelse, närmast av amerikansk typ, i kombination med politiska lösningar som hanterar oro och ojämlikhet, främst *flexicurity* av dansk typ och skatter av svensk 1990-talstyp – Poul Nyrup Rasmussen och Assar Lindbeck lyfts fram som kapitalismens vägvisare! Över lag hänvisar de tre franska ekonomerna till många studier om

nordiska länder och med nordiska forskare involverade; Aghion är för övrigt hedersdoktor vid Handelshögskolan i Stockholm.

De från franska till engelska till svenska transformerade slutorden (s 318) lyder: ”Kapitalismen är en pigg häst: den sätter gärna iväg, utom kontroll. Men om vi håller den fast i tyglarna går den dit vi vill [*where we wish*]”. Det låter i all enkelhet som en rimlig slutsats efter det myckna travandet genom den ekonomiska historien. Varken skenande och tygellös eller stillastående och orkeslös kapitalism är något att stå efter. Dock: Kapitalismen/hästen kan förvisso med hjälp av morot och piska drivas i en viss riktning men ”vi” (vilka nu det är) kan knappast leda den exakt ”dit vi vill” eftersom själva poängen med innovationer är att de öppnar vägar som är på förhand okända.

REFERENSER

Berggren, H och L Trägårdh (2006), Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige, Norstedts, Stockholm.